

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN: 2545-3998
DOI: 10.46763/palim

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ,
КНИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC,
LITERARY AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL 8, NO 16, STIP, 2023

ГОД. VIII, БР. 16
ШТИП, 2023

VOL. VIII, NO 16
STIP, 2023

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. 8, Бр. 16
Штип, 2023

Vol. 8, No 16
Stip, 2023

PALMK, VOL 8, NO 16, STIP, 2023

DOI: <https://doi.org/10.46763/PALIM23816>

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Астрид Симоне Хлубик, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Алина Андреа Драгоеску Урлика, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Сунчана Туксар, Универзитет „Јурај Добрила“ во Пула, Хрватска
Саша Војковиќ, Универзитет во Загреб, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Озтурк Емироглу, Универзитет во Варшава, Полска
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Гурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија
Шахинда Езат, Универзитет во Каиро, Египет
Џулијан Чен, Универзитет Куртин, Австралија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delchev University, Faculty of Philology, Stip

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA
Tole Belcev, Goce Delchev University, Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delchev University, Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Astrid Simone Hlubik, King Michael I University, Romania
Alina Andreea Dragoescu Urlica, King Michael I University, Romania
Sunčana Tuksar, Juraj Dobrila University of Pula, Croatia
Saša Vojković, University of Zagreb, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Öztürk Emiroğlu, University of Warsaw, Poland
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercreysse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany
Chahinda Ezzat, Cairo University, Egypt
Julian Chen, Curtin University, Australia

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Луси Караниколова-Чочоровска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Светлана Јакимовска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска
Натка Јанкова-Алаѓозовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Светлана Јакимовска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>. Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.
Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Lusi Karanikolova-Chochovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska
Natka Jankova-Alagjovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenoski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krstev Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>
Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.
All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

11 ПРЕДГОВОР

Сунчана Туксар, член на Уредувачкиот одбор на „Палимпсест“

FOREWORD

Sunčana Tuksar, member of the Editorial Board of Palimpsest

ЈАЗИК / LANGUAGE

15 **Rossella Montibeler**

QUOTIDIANI ITALIANI E COVID-19: L'INFLUSSO DELLA PANDEMIA SULLA LINGUA

Rossella Montibeler

ITALIAN NEWSPAPERS AND COVID-19: THE PANDEMIC'S IMPACT ON THE LANGUAGE

25 **Sevda Kaman, Şeyma Ebru Koca, Nur Kılıçaslan, Muhammed Durmaz**

SEKSENLİ YILLARDAN GÜNÜMÜZE DEĞİŞEN ÖĞRENCİ ARGOSU

Sevda Kaman, Şeyma Ebru Koca, Nur Kılıçaslan, Muhammed Durmaz

STUDENT SLANG AND THE CHANGE IN STUDENT SLANG FROM THE EIGHTIES TO THE PRESENT

45 **Jonida Cungu, Teuta Toska**

PREPOSITIONS FROM A SEMANTIC POINT OF VIEW

57 **Blerta Ceka, Gëzim Xhaferri, Biljana Ivanovska**

DIE SOZIALE BEDEUTUNG VON ANGLIZISMEN IN DER DEUTSCHEN JUGENDSPRACHE: EINE VERGLEICHENDE ANALYSE ZWISCHEN 'DER STANDARD' UND 'COOL MAGAZIN'

Blerta Ceka, Gëzim Xhaferri, Biljana Ivanovska

THE SOCIAL SIGNIFICANCE OF ANGLICISMS IN GERMAN YOUTH LANGUAGE: A COMPARATIVE ANALYSIS BETWEEN 'DER STANDARD' AND 'COOL MAGAZIN'

67 **Марија Стојаноска, Виолета Јанушева**

СЛОЖЕНИТЕ ГЛАГОЛСКИ ФОРМИ ВО НАСЛОВИТЕ НА МАКЕДОНСКИТЕ ЕЛЕКТРОНСКИ МЕДИУМИ

Marija Stojanoska, Violeta Janusheva

THE COMPLEX VERB FORMS IN THE HEADLINES OF THE MACEDONIAN ELECTRONIC MEDIA

75 **Игор Станојоски**

МИНАТИТЕ ВРЕМИЊА ВО МАКЕДОНСКИОТ ПРЕВОД НА РОМАНОТ „ПРАЗНА МАПА“ ОД АЛЕНА МОРНШТАЈНОВА

Igor Stanojovski

PAST TENSES IN THE MACEDONIAN TRANSLATION OF THE NOVEL "BLIND MAP" BY ALENA MORNŠTAJNOVÁ

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

- 85 Марија Ѓорѓиева-Димова**
АПОСТРОФИЧНОТО ПЕЕЊЕ НА КОЧО РАЦИН
Marija Gjorgjieva-Dimova
THE APOSTROPHE IN KOCHO RACIN'S LYRIC
- 97 Danijela Kostadinović**
COSMOGONIC AND APOCALYPTIC VISION OF THE WORLD IN THE
PROSE OF ŽIVKO ČINGO
- 107 Mihrije Maloku-Morina**
SISTER CARRIE: TRAITS OF DREISER'S SELF-IDENTIFICATION
- 117 Turgay Kabak**
BİR KÜLTÜR TAŞIYICISI BİREY OLARAK İMDAT SANCAR VE BAYBURT
SAĞDIÇ DÜĞÜNLERİ
Turgay Kabak
İMDAT SANCAR AND BAYBURT SAĞDIÇ (BEST MAN'S) WEDDINGS AS
CULTURAL HERITAGE
- 129 Татьяна Вукелич**
ЛОЛИТА – ИКОНА И ДЕВУШКА С ОБЛОЖКИ
Tatjana Vukelić
LOLITA – FROM AN ICON TO A COVER GIRL

КУЛТУРА / CULTURE

- 143 Dejan Malčić**
IL POSTMODERNISMO NEL CINEMA DI DARIO ARGENTO E BRIAN DE
PALMA
Dejan Malčić
POSTMODERNISM IN THE CINEMA OF DARIO ARGENTO AND BRIAN
DE PALMA
- 153 Екатерина Намичева-Тодоровска, Петар Намичев**
РУСКИТЕ АРХИТЕКТИ ВО СКОПЈЕ ВО ПЕРИОДОТ МЕЃУ ДВЕТЕ
СВЕТСКИ ВОЈНИ
Petar Namichev, Ekaterina Namicheva-Todorovska
THE RUSSIAN ARCHITECTS OF SKOPJE IN THE PERIOD BETWEEN THE
TWO WORLD WARS

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

- 167 François Schmitt**
APPROCHE INTERCULTURELLE OU CO-CULTURELLE DE L'ALTÉRITÉ
DANS LE *CADRE EUROPEEN COMMUN DE RÉFÉRENCE POUR LES
LANGUES* ET SES OUVRAGES COMPLÉMENTAIRES ?
François Schmitt
INTERCULTURAL OR CO-CULTURAL APPROACH TO OTHERNESS
IN THE COMMON EUROPEAN FRAMEWORK OF REFERENCE FOR
LANGUAGES AND ITS COMPLEMENTARY WORKS?
- 179 Anastazija Kirkova-Naskova, Ivana Duckinoska-Mihajlovska**
EXPLICIT INSTRUCTION OF PRONUNCIATION LEARNING STRATEGIES
AND WORD-STRESS RULES: EXAMINING LEARNERS' REFLECTIONS
FROM DIARY ENTRIES
- 191 Mirvan Xhemali, Hysen Kasumi**
TEACHERS' PERCEPTIONS OF THE IMPORTANCE OF LINGUISTICS IN
THE TEACHING OF SPEAKING SKILLS IN EFL – A CASE STUDY IN THE
REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA
- 203 Andrea Frydrychová**
PRAGMATISCHE PHRASEME IN AUSGEWÄHLTEN DAF-LEHRWERKEN
FÜR DIE NIVEAUSTUFE A1
Andrea Frydrychová
PRAGMATIC PHRASEMES IN SELECTED GFL TEXTBOOKS FOR THE
LEVEL A1
- 215 Marsela Likaj, Ema Kristo**
VERMITTLUNG LITERARISCHER TEXTE IN BÜCHERN UND
METHODEN ZUM ERLERNEN EINER FREMDSPRACHE (AM BEISPIEL
DER DEUTSCHEN SPRACHE)
Marsela Likaj, Ema Kristo
TRANSMISSION OF LITERARY TEXTS IN BOOKS AND METHODS
FOR FOREIGN LANGUAGE LEARNING (THE CASE OF THE GERMAN
LANGUAGE)

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

- 229 Весна Мојсова-Чепишевска**
ШОПОВ ЦЕЛ ЖИВОТ СЕ ЗАЛАГАШЕ МАКЕДОНИЈА ДА ЗРАЧИ ВО
КУЛТУРНИОТ МОЗАИК НА СВЕТОТ
Vesna Mojsova Chepischevska
SHOPOV, THROUGHOUT HIS ENTIRE LIFE, HAS STANDED FOR
MACEDONIA TO RADIATE IN THE CULTURAL MOSAIC OF THE WORLD

- 241 Биљана Рајчинова-Николова**
ВИСТИНСКО УПАТСТВО ЗА КРИТИЧКИТЕ СПОСОБНОСТИ НА
МАКЕДОНСКАТА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА ВО 19 ВЕК (КОИ *МАКЕДОНСКАТА*
КНИЖЕВНА КРИТИКА ВО XIX ВЕК ОД СЛАВЧО КОВИЛОСКИ, СКОПЈЕ,
ИМЛ, 2022)
Biljana Rajčinova-Nikolova
A REAL GUIDELINE FOR THE CRITICAL SKILLS OF THE MACEDONIAN
INTELLIGENCE IN THE 19TH CENTURY (TOWARD TO *MACEDONIAN*
LITERARY CRITICISM IN THE XIX CENTURY BY SLAVČO KOVILOSKI,
SKOPJE: IML, 2022)
- 253 Иван Антоновски**
ДОРЕЧУВАЊЕ ЗА АНТЕВОТО И АНТЕВСКОТО ПЕЕЊЕ И МИСЛЕЊЕ
СО НОВИ ИСЧИТУВАЊА
Ivan Antonovski
DISCLOSURE ON POETRY AND THE OPINION OF ANTE POPOVSKI
WITH NEW READINGS
- 265 Лидија Камчева Панова**
„ВОВЕД ВО АНАЛИЗА НА ДИСКУРС“ – ПЕРСПЕКТИВИ И
ПРЕДИЗВИЦИ
Lidija Kamceva Panova
“INTRODUCTION TO DISCOURSE ANALYSIS” – PERSPECTIVES AND
CHALLENGES

ДОДАТОК / APPENDIX

- 273 ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ**
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

МИНАТИТЕ ВРЕМИЊА ВО МАКЕДОНСКИОТ ПРЕВОД НА РОМАНОТ „ПРАЗНА МАПА“ ОД АЛЕНА МОРНШТАЈНОВА

Игор Станојоски

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Северна Македонија
igor.stanojoski@ugd.edu.mk

Апстракт: Познато е дека преведувачот што врши превод на прозни дела на македонски јазик од јазик што не поседува граматички маркери на евиденцијалноста, мора да биде претпазлив со изборот на конкретното минато време во преводот. Романот „Празна мапа“ е исклучително интересен пример, бидејќи во преводот на овој роман се соочивме со цел спектар од влијанија врз изборот на минатото време, па, така, изборот на времето не зависеше само од познавањето на контекстот и хронологијата на настаните во дејството на романот, туку и од наратолошките постапки на познатата чешка писателка.

Клучни зборови: *превод, евиденцијалноста, минато, оѓределено, неоѓределено, Морнштајнова.*

0. Воведни белешки

Романот *Slepá mapa* од Алена Морнштајнова е објавен за првпат во 2013 година од чешката издавачка куќа *Hosii* (Mornštajnová, 2013). Тоа е дебитантски роман на Морнштајнова, која со објавувањето на третиот свој роман, *Хана*, во 2017 година (Mornštajnová, 2017), станува една од најпознатите чешки писателки на денешницата.

Македонскиот превод на романот *Slepá mapa*, насловен *Празна мапа*, го објавува македонската издавачка куќа „Муза“ во 2022 година. Автор на преводот сум јас, Игор Станојоски.

Дејството во романот е поделено на Прв и Втор дел, односно на 24 глави, од кои првите 13 го сочинуваат Првиот дел, а главите 14–24 – Вториот дел.

1. Минатото време во преводот наспрема оригиналот

Самиот граматички факт на значително поголемата разгранетост на системот на минатите времиња во македонскиот наспрема чешкиот јазик очекувано подразбира дека преведувачот ќе треба да посвети специфично внимание на изборот на времето во преводот, а особено, преведувачот мора добро да ги има овладеано сите нијанси на граматичката семантика на категоријата евиденцијалност за да може добро да ја предаде онаа содржина што ја одразува замислата на авторот на оригиналот. Но, покрај личните квалификации на преведувачот, неговиот успех честопати зависи и од стилот,

жанрот, како и од познавањето на поширокиот контекст на кој се однесува текстот што се преведува.

Хронологијата на настаните во дејството на романот, секако, е од исклучително големо значење. Токму поради нејзиното силно влијание врз изборот на минатото време, се чини невозможно преведувачот да започне со преведување на романот пасус по пасус, без претходно да го прочита целиот роман. *Празна маја* ни нуди одличен материјал, кој ќе го докаже ова тврдење.

Уште во првиот пасус од романот ја гледаме важноста на познавањето на хронологијата, но, за среќа, во овој случај веднаш ја добиваме неопходната информација:

Toho dne se přihodilo víc věcí než jindy za celý týden. Konečně dorazilo uhlí, Alžbětu navštívili dva podivní muži a paní Králová opět promluvila . Všechny události byly důležité a vedly k mému narození... (Mornštajnová, 2013, стр. 9)	Тој ден се случиле повеќе работи отколку другипати што се случувале за цела недела. Најпосле стигнал јагленот, кај Алжбјета дошле двајца чудни мажи и госпоѓа Кралова повторно прозборела . Сите настани биле важни и воделе кон моето раѓање... (Морнштајнова, 2022, стр. 9)
--	--

Чешкото минато време овде на македонски го преведуваме со минато неопределено време, односно според категоријата евиденцијалност го оценуваме како *Ev-*, од едноставна причина што опишаните настани се случиле непосредно пред раѓањето на нараторката.

Но, веќе во вториот пасус имаме поголемо искушение:

Jmenují se Anežka. Moje maminka je Alžběta, babička se jmenovala Anna a dědeček Antonín. (Mornštajnová, 2013, стр. 9).	Се викам Анежка. Мајка ми е Алжбјета, баба ми се викала Ана и дедо ми Антонин. (Морнштајнова, 2022, стр. 9).
---	---

Од изборот на времињата во чешкиот оригинал дознаваме дека во времето на раскажувањето мајката Алжбјета е жива, додека дедото Антонин и бабата Ана веќе не се меѓу живите. Но, за македонскиот превод потребна ни е уште една информација: кога починале? – односно дали нараторката се сеќава на нив: ако се сеќава, ќе преведеме *баба ми се викаше Ана*, а ако не се сеќава: *баба ми се викала Ана*.

И оваа информација ја добиваме не веднаш, но многу наскоро во текстот:

Já znám své prarodiče jenom ze svatební fotografie a na ní vypadá babička Anna neobyčejně šťastně. (Mornštajnová, 2013, стр. 13).	Своите дедо и баба ги знам само од свадбената фотографија, а на неа баба ми Ана изгледа необично среќна. (Морнштајнова, 2022, стр. 13)
---	--

Во погорните случаи изборот на минатото време (дали да се употреби минато определено или минато неопределено?) е тесно зависен од

категоријата евиденцијалност. Во македонската лингвистичка традиција евиденцијалноста најчесто се нарекува *прекажаносѝ* или *прекажување*, нешто поретко и *засведоченосѝ*. Во поново време предност му даваме на терминот *евиденцијалносѝ* затоа што сметаме дека тоа е во духот на времето, но уште повеќе поради неговата погодност и неутралност, со оглед на тоа што разликуваме директна (*Ev+*) наспрема индиректна (*Ev-*) евиденцијалност, наспроти едностраноста на термините прекажаност (*Ev-*) и засведоченост (*Ev+*).

Сепак, би сакале овде да посветиме внимание на сите три термини (евиденцијалност, прекажаност и прекажување, како и засведоченост) во контекстот на романот *Празна маѝа*, особено почнувајќи од Втората глава на романот, каде што писателката прибегнува кон специфична наратолошка постапка, која го менува и нашиот (на преведувачот и на читателот) однос кон дејствата опишани со глаголските форми.

Имено, втората глава на романот започнува на таков начин што кај читателот се создава впечаток дека станува збор за нов почеток и дека првата глава претставувала само вовед.

<p>Život v poválečných letech plynul v pohraničním městečku poklidným tempem. Někomu se vedlo lépe, jinému hůř, lidé se rodili a umírali, milovali i nenáviděli, zůstávali či odcházeli za štěstím. Někteří se vraceli zpátky domů, a druzí se už nikdy nevrátili a vytráceli se z paměti sousedů i přátel. (Mornštajnová, 2013, стр. 23).</p>	<p>Животот во повоените години во пограничното гратче течеше во смилено темпо. Некому му одеше подобро, некому полошо, луѓето се раѓаа и умираа, се сакаа и се мразеа, остануваа или итаа да си ја бараат среќата. Некои се враќаа назад дома, а други веќе никогаш не се вратија и се изгубија од сеќавањето на соседите и пријателите. (Морнштајнова 2022, стр. 23)</p>
--	---

Една од најбитните наратолошки промени што се случуваат почнувајќи од втората глава, е тоа што нараторката престанува да ги употребува изразите *мајка ми*, *дедо ми*, *баба ми*, па наместо нив ги употребува исклучиво имињата *Алџбџеѝа*, *Анѝонин*, *Ана*. Не го употребува ниту изразот *ѝаѝко ми*, а идентитетот на нејзиниот татко се открива дури на самиот крај на првиот дел од романот (Морнштајнова, 2022, стр. 222). До овој момент ликот на нејзиниот татко е именуван само со името и презимето: *Иѝнаѝ Цикора*.

Со оглед на тоа што целиот Прв дел од романот се однесува на периодот до раѓањето на нараторката, логично е да се очекува преведувачот да продолжи да го употребува минатото неопределено време во преводот. Сепак, наспроти тие очекувања, почнувајќи од втората глава, па сè до крајот на Првиот дел (Морнштајнова, 2022, стр. 23-223), ние му дадовме предност на минатото определено време. Ќе дадеме неколку примери со кои ќе ја образложиме ваквата одлука.

<p>Ve třinácti letech si všiml, že Janinka je žena, ve čtrnácti zaznamenal její dmoucí se ňadra a v patnácti o ní začal každý večer před usnutím snít a v duchu s ní provádět všechny ty věci, o kterých si s kamarády vyprávěli a o kterých někteří z nich tvrdili, že je zažili. Antonínova zkušenost se zatím omezila na tajný nácvik pod peřinou, který ke své nespokojenosti nemohl provádět tak často, jak by si přál, protože sdílel ložnici s rodiči a všemi mladšími sourozenci. (Mornštajnová, 2013, стр. 26-27)</p>	<p>На тринаесет години забележа дека Јанинка е жена, на четиринаесет години ги забележа нејзините подуени гради, а на петнаесет години почна секоја вечер пред легнување да сонува за неа и во мислите да ги изведува сите оние работи за кои си раскажуваа со другарите и за кои некои од нив тврдеа дека ги искусиле. Искуството на Антонин дотогаш беше ограничено на тајните вежби под јорганот, кои за своја жал не можеше да ги изведува онолку често колку што посакуваше бидејќи спалната ја делеше со родителите и со сите помали деца. (Морнштајнова, 2022, стр. 27)</p>
---	---

Во овој дел нараторката раскажува интимни подробности од годините на созревањето на својот дедо. Ако ги оцениме овие дејства според признакот на засведоченоста, се разбира, немаме никакви дилеми дека тие не се засведочени. Оттаму, на прв поглед се чини дека треба да го употребиме минатото неопределено време. Но, ако ги оцениме истите дејства според признакот на прекажаноста, исто така, ќе мораме да признаеме дека тие не се ниту прекажани. Со други зборови, нараторката ни предава информации што таа не може да ги знае ниту од искуството на сопствените сетила ниту од зборовите на некој друг човек – очекувано, некој од нејзините предци. Ниту *од прва ниту од втора рака*.

Во македонскиот јазик минатото неопределено време освен за обичното прекажување, може да се употребува и за информации до кои доаѓаме отпосле, или за информации кои ги изведуваме како личен заклучок или претпоставка (конклузив), но во случајот со погоре опишаните дејства на ликот на дедото Антонин, се работи за толку разгранети дејства што не може да станува збор за ништо од ова.

Ќе наведеме уште еден сличен пример пред да ја објасниме причината поради која во преводот се одлучивме за употреба на минатото определено време, односно за директната евиденцијалност (E_{v+}).

<p>Janinka se jakoby bezmyšlenkovitě zadívala do jeho dlaně, kterou si přítáhla na klín, a lehce mu po ní přejížděla prsty. (Mornštajnová, 2013, стр. 28).</p>	<p>Јанинка небаре без никакви мисли се загледа во неговата дланка, која си ја повлече на skutot, и лесно по неа му минуваше со прстите. (Морнштајнова, 2022, стр. 28).</p>
--	---

Сп. уште и:

<p>Dlaněmi mu hladila hrudník, klouzala níž, rozepínala kalhoty... Ježíši, pomyslel si, za chvíli tady budu úplně nahatý. (Mornštajnová, 2013, стр. 29).</p>	<p>Со дланките му го галеше градниот кош, се спушташе подолу, му ги откопчуваше панталоните. Господи, си помисли тој, набргу овде ќе бидам сосема гол. (Морнштајнова, 2022, стр. 29).</p>
--	---

Во овие примери не станува збор само за премногу интимни детали, кои сигурно не биле прекажувани од колено на колено, туку и за премногу сликовито и детално раскажување, што недвосмислено нè упатува на заклучокот дека јас-нараторот од првата глава, од втората глава па натаму до крајот на Првиот дел е заменет со сезнаен наратор. И покрај тоа што нараторката Анежка раскажува за својот дедо (и за неговата прва љубов, која, патем, не е нејзината баба), таа настаните ги опишува од позиција на сезнаен наратор. Ваквата нараторолошка постапка на Алена Морнштајнова веројатно ѝ ја олеснил фактот што во чешкиот јазик има само едно минато време, така што не морала да менува ништо во овој поглед на граматичкото време. Помала е веројатноста ваквата нараторолошка постапка да се појави во дело на македонски писател. Нашата дилема е: како треба да постапи преведувачот, кој го преведува романот *Празна маја* од чешки јазик на македонски јазик?

Последните два наведени примери нè водат кон тезата дека оние сликовити описи на настаните од односите меѓу Јанинка и Антонин најдобро е да се предадат со минатото определено време, исто како и сиот дел од 23 до 223 страница. Во спротивно, би било многу тешко да го убедиме македонскиот читател дека не станува збор за сезнаен наратор, туку за обичен лик на јас-нараторот.

Вториот дел од романот (од 224 стр. во македонското издание) започнува со животот на Анежка. Овде нараторката Анежка започнува со периодот околу своето раѓање, така што преведувачот мора да внимава: настаните што се случиле пред и во првите (~5) години по раѓањето да ги преведува со минато неопределено време, а оние што се случувале по овој период, односно откако би се очекувало Анежка да се сеќава, да ги преведува со минато определено време. Тоа доведува и до разни комбинации на времињата во еден ист пасус, па дури и во една иста реченица.

<p>Měla jsem hezké dětství. Bylo by nevděčné tvrdit něco jiného. Alžběta mě hned po šestinedělí předala do měkké náruče babi Králové a začala znovu pracovat. Přestože jí nabídli místo v salonu, který jí dříve patřil, odmítla a nastoupila na nádraží do úschovny zavazadel. Tam byla svou vlastní paní. (Mornštajnová, 2013, стр. 235).</p>	<p>Имав убаво детство. Би било неблагоприятно да тврдам поинаку. Алжбјета веднаш по шесте недели ме предала во меката прегратка на баба Кралова и почнала повторно да работи. И покрај тоа што ѝ дале место во салонот што порано ѝ припаѓал, таа одбила и се вработила на железничката станица во просторијата за багаж. Таму била главна. (Морнштајнова, 2022, стр. 233).</p>
---	---

Но, од друга страна, во Вториот дел веќе сезнајниот наратор одново му го отстапува местото на јас-нараторот. Минатото неопределено и минатото определено време се појавуваат наизменично во контекстот на првиот период од животот на Анежка, но понатаму веќе доминира минатото определено време во своето вообичаено, засведочено значење.

2. Заклучок

Евиденцијалноста, покрај граматичките, поседува и лексички маркери, кои ги поседуваат сите словенски јазици, без исклучок. Благодарение на постоењето на лексичките маркери на евиденцијалноста, кои семантички соодветствуваат на граматичките, создадено е одлично поле за конфронтативни лингвистички проучувања. Во конфронтативната лингвистика се прават споредби на средствата на евиденцијалноста во словенските јазици, а дел од овие истражувања се посветени конкретно на проблемите при преводот (Панева, 1981; Куцаров, 1993; Błaszak, 2009).

Тешкотиите при преводот на евиденцијалноста од јазик во кој не постојат граматички евиденцијални маркери, на македонски јазик, се поголеми, поконкретни, а во одредени случаи и тешко решливи. Во овој случај, преведувачот мора да ја избере соодветната од граматичките форми што ги има на располагање во македонскиот јазик. Во македонскиот јазик формите на минатите времиња содржат една дополнителна граматичка информација за евиденцијалноста, која преведувачот не може да ја избегне. Преведувачот во многу случаи е должен дејството да го предаде како засведочено или незасведочено, иако изворниот текст може и да не нуди таква информација. Се разбира, таквата тешкотија се исклучува кога во изворниот текст има лексички евиденцијален маркер. Во низа примери информацијата за евиденцијалноста може да се извлече од контекстот, и без евиденцијален маркер.

Најголемиот проблем го создава можноста авторот на оригиналниот текст да не даде никаква информација во врска со тоа дали е дејството засведочено или за него се дознало „од втора рака“. Во некои случаи преведувачот нема механизми за доаѓање до таквата информација. Евентуалниот директен контакт со авторот на текстот може да ги реши дилемите, но ретко кога е возможно преведувачот да комуницира со автор на светски познат роман, на пример. Затоа, може да се смета дека во делот со реализацијата на евиденцијалноста, од преведувачот се очекува да привнесе и свој творечки печат, кој ќе биде поголем или помал, во зависност од информациите што ги нуди остатокот од текстот. Преведувачот мора да биде претпазлив, бидејќи, на пример, во случајот со превод на роман, можеби може да се извлече информација во врска со (не)засведоченоста на едно дејство од сосема друг и оддалечен дел од романот. Во некои случаи, пак, може да нема директна информација, но може самата ситуација да содржи логички елементи кои наведуваат на поголема или помала веројатност говорителот да (не) бил сведок.

Романите на Алена Морнштајнова токму тоа и го докажуваат: во повеќе нејзини романи информацијата за (не)засведоченоста се наоѓа во оддалечен дел во романот. Романот *Празна маја* е исклучителен и поради нараторските постапки на Морнштајнова, пред сè, поради умешниот премин од јас-наратор во сезнаен наратор, и обратно.

Користена литература

- [1] Куцаров, И. (1993). Чешките и словашките преводни еквиваленти на българските конклузивни форми. *Съïосïавийелно езикознание, № 6*, стр. 15–24.
- [2] Морнштајнова, А. (2022). *Празна маïа*. Муза: Скопје.
- [3] Панева, К. (1981). Перевод болгарских пересказывательных форм на русский язык. *Болгарская русистика, № 5*. стр. 86–93.

- [4] Błaszak, M. (2009). Kategoria świadka w przekładzie prozy macedońskiej. *Przekłady Literatur Słowiańskich*, 143–151. Katowice.
- [5] Mornštajnová, A. (2013). *Slepá mapa*. Host: Brno.

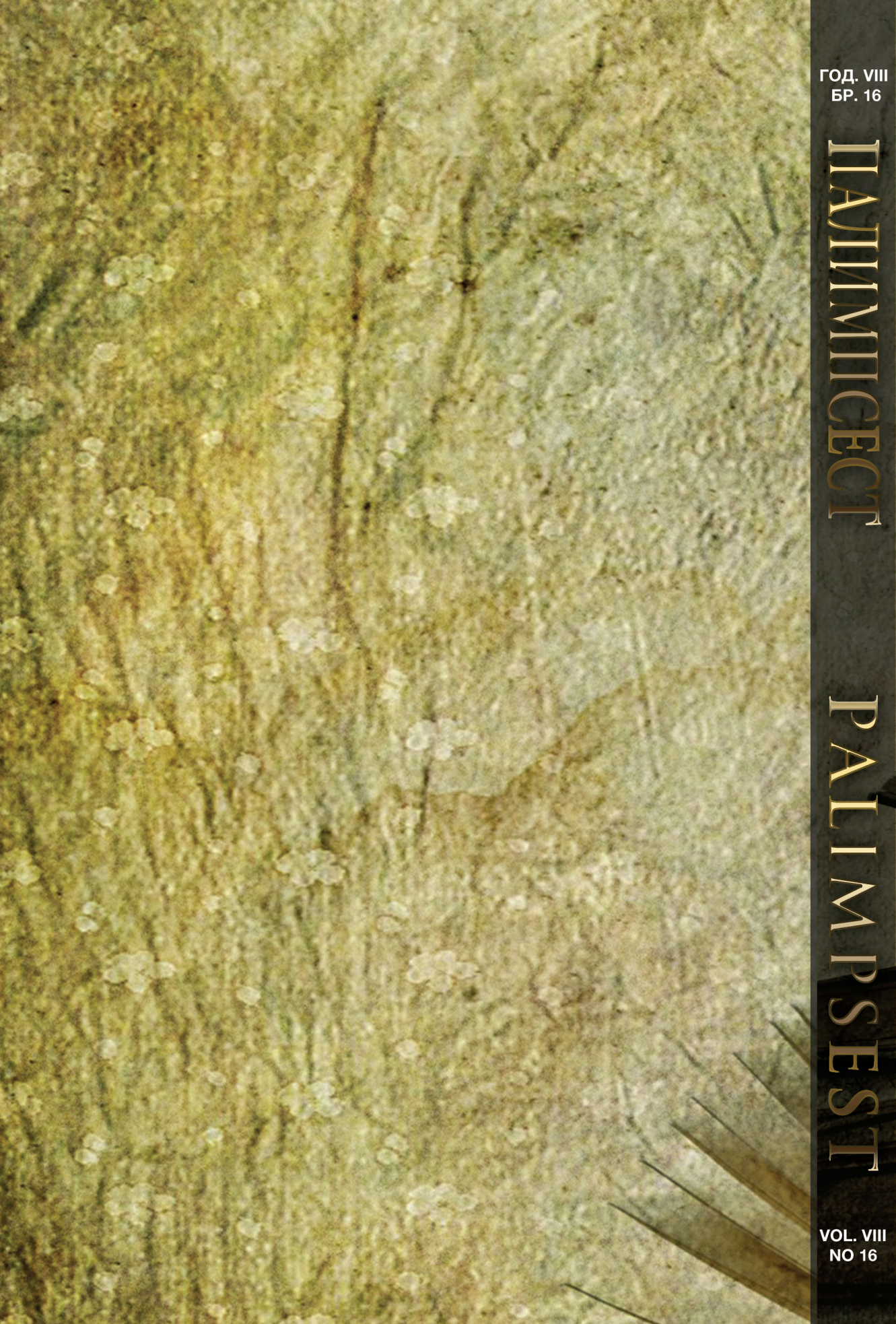
Igor Stanojoski

Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, North Macedonia

**Past Tenses in the Macedonian Translation of the Novel “Blind Map”
by Alena Mornštajnová**

Abstract: It is known that the translator of literary works to Macedonian language does not dispose of Grammar markers of evidentiality, hence he/she needs to be cautious in the selection of the correct tense for translation. The novel “Blind map” is an exceptionally interesting example, since we faced a whole specter of influences when selecting past tenses in its translation, therefore, the choice of tense was not entirely dependent on the context and the chronology of events in the novel, but on the acts of narration of the well-known Czech writer as well.

Keywords: *translation; evidentiality; aorist; imperfect; perfect; Mornštajnová.*

ГОД. VIII
БР. 16

ПАЛИМПСЕСТ

PALIMPSEST

VOL. VIII
NO 16